

JEDAN VJEROVJESNIK JE BOLJI OD SVIH EVLIJA

(نبي واحد أفضل من جميع الأولياء)

Nedžad GRABUS

نبيا او رسولا فى و لم يفضل ولى قط دهرا
انتحال

*Evlja bilo kog vremena nikad nije u prednosti;
nad vjerovjesnikom ili poslanikom u stupnju časti.¹*

U klasičnoj akaidskoj literaturi obrađivana je tema o usporedbi između vjerovjesnika i evlija u stupnju časti. O tom je pitanju svoj sud dao i Ebu Hanifa u Fikhu'l-ekberu, tvredeći da je "jedan vjerovjesnik bolji od svih evlija".²

Prijatelj Božiji ili dobri (الولى) jest osoba koja je u potpunoj predanosti i pokornosti Uzvišenom Bogu, čista od grijeha, suzdržana od užitaka i predavanja strastima. Klasična i suvremena literatura iz oblasti akaida i sufizma sadrži niz zanimljivih tema o evlijama - prijateljima Božijim. Na tragu te literature pokušat ću u ovome radu osvijetliti određene interpretacije koje su vođene u klasičnom periodu bavljenja tom disciplinom o usporedbi između vjerovjesnika i evlija u stupnju časti. Ta je tema u akaidskoj literaturi na bosanskom jeziku nedovoljno obrađena.³

Tema o evlijima (prijateljima Božijim) kao i duhovno stanje prijateljavanja s Bogom (walaya) u segmentu sufijske literature zauzima vrlo rano

značajno mjesto u sufijskom iskustvu. Međutim, unutar akaidске literature nisu detaljno opisivana duhovna stanja (ahwal), duhovne ljubavi (mahabba), sufijske gnoze (ma'rifa) i sufijsko prijateljavanje s Bogom (walaya).⁴ Klasični akaidски učitelji radije se zadržavaju na provjerenim iskustvima evlija koji su spomenuti u Kur'anu i hadisu Muhammeda, a.s. Akaidска literatura obrađuje i te teme ali dosta opreznije i suhoparnije od sufijske.

Saduddin Taftazani tvrdi da je evlija upućen u znanje o Uzvišenom Bogu, u čijem zanosu i ljubavi nema mjesta doli za Boga. Klasični akaidски učitelji smatraju da su evlije obdarene različitim kerametima. Keramet je manifestiranje neuobičajenih djela, od osobe koja jest evlija, koje ranije nije bilo moguće pokazati, bez naglašavanja vjerovjesničkog poziva (بلا دعوى النبوة).⁵ Slijedeći Taftazanijeve stavove, može se zaključiti da su kerameti vrsta mudžize koja je obuhvaćena Božijom moći. Bosanski alim iz 17. stoljeća, Šejh Jujo, navodi da se većina uleme složila, uključujući i mu'tezilu Ebu el-Husejna el-Basrija, da su kerameti evlija ograničeni na stvari ovoga svijeta (كرامات الأولياء ثابتة فى دار الدنيا).⁶ Ipak naglašava kako je učenje mu'tezilita suprotno

Ulema je u akaijskom učenju saglasna da evlija ne može dostići stupanj vjerovjesnika, niti da je oslobođen obaveza iz domena manifestiranja vjere s upotpunjenjem velajeta. Velajet bilo kojeg pojedinca ne može biti u prednosti u odnosu na vjerovjesništvo, budući da je ono posredništvo između Gospodara i stvorenja, i da su vjerovjesnici počašćeni da vide meleka.

navedenom stavu. Mogućnost manifestiranja kerameta isključuje i Ebu Ishak el-Isferaini (umro 418/1027.), poznati alim eš'arijske škole, dok većina alima eš'arijskoga pravca zagovara mogućnost manifestiranja kerameta.⁷ Ukoliko se prihvati mogućnost manifestiranja kerameta, smatraju mu'taziliti, neće se moći razlikovati vjerovjesnike i one koji to nisu, budući da je mudžiza ono što razlikuje vjerovjesnike od onih koji to nisu. Mudžiza bi onda za vjerovjesnike bila samo keramet, a ne potvrđivanje vjerovjesništva, i na taj bi se način umanjila važnost vjerovjesnika a oni bi se, u našem shvatanju njihove uloge, izjednačili sa evlijama.⁸ Taftazani naglašava kako se keramet nikada ne izjednačava sa vjerovjesničkom misijom (دعوة النبوة) a samo manifestiranje kerameta doprinosi značaju moći vjerovjesnika, budući da su njime obuhvaćeni oni koji ih slijede u učenju. Samo poslanici mogu biti upućeni u onostranost, i na koncu mudžize su se pojavljivale uporedo s vjerovjesništvom i dostavom Božije objave, i to je vrlo značajna razlika između mudžize i kerameta.⁹

Nadiskustvena djela

Ulema navodi četiri vrste djela koja se mogu ubrojati u neuobičajena (čudesa):

و اهانة (و معونة، و كرامة)، معجزة

Mudžiza je nadnaravno djelo kojim poslanik potvrđuje istinitost svoga poslanstva, karakteristična je samo za poslanike. Keramet je djelo karakteristično za evlije i ne obavezuje nijednog pojedinca da u njega vjeruje. Me'una je pomoć koju mogu osjetiti muslimani općenito u smislu da budu sačuvani od iskušenja i prijevere dok je ihana poniženje ljudi koji se ohole.¹⁰ Prema komentaru Taftazanijevog Mekasida, može se zaključiti da neka ulema koja dopušta mogućnost kerameta ipak isključuje mogućnost manifestiranja kerameta koje bi evlija htio s namjerom ili vlastitim izborom i

odlukom pokazati, čak i ako tvrdi da je na stupnju velajeta. Sunijski učitelji se zadovoljavaju činjenicom da su kerameti mogući, ali ono što ih jasno odvaja od misije poslanika i vjerovjesnika jeste nubuvvet i risalet, kojim su oni odlikovani, za razliku od evlija. Ukoliko bi se evlija pozvao na vjerovjesništvo prestao bi biti Božiji prijatelj, njegovi kerameti ne bi bili ispravni, bili bi prokletstvo i poniženje (اهانة)¹¹. Muhammed Abduhu tvrdi da nema razilaženja među razumnim ljudima oko teorijske mogućnosti (مجرد الجواز العقلي) da Uzvišeni Bog čini i pokazuje djela koja izlaze iz okvira ljudskoga iskustva i preko onoga ko nije vjerovjesnik u skladu s Božijom moći. Ipak je važno naglasiti da sunijski učitelji smatraju da nije stroga obaveza vjerovati u mogućnost manifestiranja definiranog kerameta od tačno određenog evlije nakon pojave islama (انه لا يجب الاعتقاد بوقوع كرامة معينة على يد ولي معين بعد ظهور الاسلام)، naprotiv ulema je saglasna ان ينكر صدور أى. بإجماع الأمة، فيجوز لكل مسلم و لا يكون بإنكاره هذا، كرامة كانت من أى ولي كان (مخالفاً لشيء من أصول الدين) da je dopušteno negirati svakom muslimanu bilo koji keramet, od bilo kojeg evlije, ukoliko time ne poriče bilo koji segment iz temelja vjere, ne pobija pozitivne propise utvrđene sunnetom i ne odstupa od utvrđenoga i poznatoga puta vjere, smatra Muhammed Abduhu.¹²

Razliku između vjerovjenikove mudžize i kerameta evlije Šejh Jujo definira na sljedeći način:

(يعنى ان الامر الخارق للعادة هو بالنسبة الى النبى معجزة سواء ظهر ذلك من قبله او من قبل احاد امته و بالنسبة الى الولي كرامة لخلوه عن دعوى نبوة من ظهر ذلك من قبله)

“Neuobičajeno djelo koje je počinio poslanik ili neko iz njegova ummeta jest mudžiza, dok je keramet neuobičajeno djelo koje počinu evlija, s naglaskom da se to djelo jasno odvoji od vjerovjesničkog poziva.”¹³

Mudžiza je nadnaravno djelo kojim poslanik potvrđuje istinitost svoga poslanstva, karakteristična je samo za poslanike. Keramet je djelo karakteristično za evlije i ne obavezuje nijednog pojedinca da u njega vjeruje. Me'una je pomoć koju mogu osjetiti muslimani općenito u smislu da budu sačuvani od iskušenja i prijevare dok je ihana poniženje ljudi koji se ohole.

Potvrđeni kerameti poznati u akaidskoj literaturi

U govoru o potvrđenim kerametima u klasičnoj akaidskoj literaturi izdvajaju se primjeri hazreti Merjeme, Asifa, vezira Sulejmana, a.s., Ashabi-kehfa, mnogi slučajevi iz života ashaba i tabiina.

Kako bih pojasnio ovu temu, zadržat ću se na nekim primjerima spomenutim u Kur'anu, a koji su vezani za navedena tri slučaja i slučaju Omera, r.a., iz života ashaba.

Primjeri koji su potvrđeni tekstom Kur'ana koji govore o slučaju hazreti Merjeme i rođenju Isaa, a.s., sigurno se, u akaidskoj literaturi ubrajaju u djela koja nadilaze iskustvene mogućnosti. U tom je smislu značajan ajet u kojem se kaže: "Kad god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. 'Odakle ti ovo, o Merjema?' - on bi upitao, a ona bi odgovorila: 'Od Allaha. Allah onoga koga On hoće opskrbljuje bez muke.'"¹⁴ Preovladavaju dva stava u tumačenju toga slučaja: da je to bilo čudo (ارهاصا) koje je najavilo vjerovjesništvo Isaa, a.s., odnosno potvrdilo mudžizu Zekerijjaa, a.s. Međutim, kako je Zekerijja pitao, zaključuju učitelji akaida, "otkuda opskrba" - znači da on nije znao za to. Samim tim taj se keramet ne odnosi na njega.¹⁵

Slučaj Ashabi-kehfa i njihov višestoljetni boravak u pećini bez hrane i pića¹⁶ kao i slučaj Asifa¹⁷ su prema Muhammedu Abduhuu naročita znamenja Allahovog stvaranja, a nama su kazana kako bi saznali različita osvjedočenja Božije svemoći, i to ne može biti argument onima koji misle da su to kerameti.¹⁸

Drugi slučajevi koji su potvrđeni mutevahir predajama iz života ashaba i tabiina među kojima se posebno izdvaja primjer hazreti Omera, koji je s minbera upozoravao Sariju, muslimanskog vojskovođu, da im iza brda prilaze protivnički vojnici, u akaidskoj se literaturi navode kao primjer manifestiranja kerameta.¹⁹

Na osnovu komentara, Taftazanijevog Meka-sida, razumije se da legende koje se prenose o Ibrahimu ibn Edhemu, poznatome pobožnjaku, kako su ga ljudi vidjeli uoči dana Arefata u Basri i isti dan u Meki, nemaju nikakvog osnova i onaj ko povjeruje u takave priče počinio je kufr.²⁰

Imami Nesefijevo tumačenje kerameta

Smatram važnim navesti stav Imami Nesefija, koji je upitan da li je uopće dopušteno govoriti o događaju za koji se pripovijedalo kako je "Kaba zijaretila jednoga evliju". Prema sunijskom stavu, za one koji su na stupnju velajeta dopušten je govor o neuobičajenim djelima, koja se manifestiraju kroz keramete. Oni koji zastupaju suprotan stav argumentiraju to sljedećim objašnjenjima:

1) ukoliko bi evlija bio u mogućnosti manifestirati neuobičajeno djelo poistovjetio bi se s vjerovjesnikom, a osnovna je razlika između evlije i vjerovjesnika mudžiza (إذ الفارق هو المعجزة) a o razlici između mudžize i kerameta bilo je govora ranije;

2) ukoliko bi se prihvatila činjenica da je evlija u mogućnosti učiniti neuobičajeno djelo, povećao bi se broj evlija i ne bi mogli razlikovati istinsku mudžizu od one koja to nije;

3) ako bi se prihvatila mogućnost kerameta ne s namjerom da se vjeruje (لإلغرض التصديق) onemogućilo bi se potvrđivanje vjerovjesništva mudžizom, budući da bi onda bilo dopušteno da vjerovjesnik pokaže mudžizu bez namjere da ljudi kategorički uzvjeruju, a poznato je da mudžiza služi za potvrđivanje poslaničke misije kako bi ljudi istinski vjerovali (تفيد التصديق قطعاً);

4) zabranjeno je pridruživanje evlija vjerovjesnicima u neuobičajenim djelima zato što to umanjuje veličinu i značaj vjerovjesnika kojeg oni imaju kod svojih sljedbenika, a cilj je da se

sljedbenici ugledaju u deredže poslanika i revnosno slijede njihove upute;

5) na koncu Uzvišeni Bog nas obavještava da “On tajne zna i On tajne svoje ne otkriva nikome, osim onome koga On za poslanika odabere”²¹, izdvojeni su samo poslanici koji mogu imati obavijesti o stvarima izvan iskustva.²²

U akaidskoj literaturi se naglašava da se saznavanje stvari koje su izvan ljudskoga iskustva (الغيب) kako je spomenuto u kontekstu ajeta, ne razumijeva na općenit način (ليس للعموم), nego se to odnosi na specifične i određene (بل مطلق أو معين) obavijesti koje poslanik može saznati putem Objave.

Može li evlija dostići stupanj vjerovjesnikove časti?

Ulema je u akaidskom učenju saglasna da evlija ne može dostići stupanj vjerovjesnika, niti da je oslobođen obaveza iz domena manifestiranja vjere s upotpunjenjem velajeta. Velajet bilo kojeg pojedinca ne može biti u prednosti u odnosu na vjerovjesništvo, budući da je ono posredništvo između Gospodara i stvorenja, i da su vjerovjesnici počašćeni da vide meleka.²³ Šejh Jujo o tome iznosi sljedeće stavove:

النبى معصوم مأمون العقابة والولى يجب ان يكون خائفا عن الخاتمة و لان النبى مكرم بالوحى و مشاهدة الملائكة الكرام و الرسول مأمور بتبليغ الاحكام و ارشاد الانام بعد اتصافه بكلمات الولى

“Vjerovjesnik je sačuvan od grijeha, siguran od kazne, a evlija se mora boriti kakav će mu konac biti. Vjerovjesnik je počašćen Objavom i mogućnošću da vidi meleke plemenite, obavezan je prenijeti propise i upućivati ljude nakon što je postigao upotpunjenje stupnja evlije.”²⁴

Poslanici u sebi sukusiraju tri duhovne poslaničke vlasti: walaya, risala i imama.²⁵ Budući da su vjerovjesnici, po svojoj misiji poslanstva na stupnju velajeta, vodila se rasprava da li je bolji vjerovjesnikov stupanj nubuvveta ili velajeta (تردد). Zagovornici stava (فى أن نبوة النبى أفضل ام ولايته). Vjerovjesnici stava da je bolji stupanj nubuvveta argumentiraju to činjenicama da je ono posredništvo ili veza između Uzvišenoga Boga i ljudi i izvor dobra za čovjeka na oba svijeta, te da je vjerovjesnik počašćen da vidi meleke. Oni koji tvrde da je stupanj velajeta bolji

argumentiraju to činjenicom da je stupanj nubuvveta omogućio vjerovjesniku posebnu bliskost i povlašten položaj na putu usavršavanja kojeg nema evlija koji nije vjerovjesnik. Stav kako je općenito stupanj velajeta bolji od nubuvveta nema nikakvog utemeljenja i o njemu ne vrijedi govoriti, budući da u ozbiljnoj sufijskoj i akaidskoj literaturi prevladava stav da duhovno stanje evlija nikada ne može biti iznad duhovnog stanja vjerovjesnika.

Govor o toj temi može se ograničiti samo na dva različita stupnja velajeta i nubuvveta vjerovjesnika. Budući da je nubuvvet bilo javno manifestiranje i prenošenje uputa i da je on okončan s Muhammedom, a.s., akaidski učitelji naglašavaju da je ostala funkcija njegovog velajeta koji ima važnost do Sudnjega dana.²⁶

Na osnovu rukopisnog teksta Šejha Juje da se zaključiti da su evlije iz ummeta Muhammeda, a.s., bolje od evlija ranijih naroda. Tu tvrdnju argumentira kur'anskim tekstom: “Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio.”²⁷ Ako se mogu navoditi takve usporedbe i tvrditi da su oni koji nisu vjerovjesnici bolji od evlija onda se izvodi zaključak da su i svi vjerovjesnici bolji od evlija, zaključuje bosanski alim Šejh Jujo.²⁸

Bilješke:

- 1 Siradž al-din al-Fargani, Qasida Badi' al-Amali, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, rukopis, br. R-2211, 3. L. 29.
- 2 'Ali al-Qari, Šarh Kitab al-Fiqh al-Akbar, Bejrut, 1984., str. 182.
- 3 Na bosanskom jeziku je vrlo raznolika literatura o sufizmu. Za potpuniji uvid u tu temu usporedi: R. Hafizović, Temeljni tokovi sufizma, Sarajevo, 1999. O sufijskom prijateljstvu s Bogom, str. 305-311.
- 4 Više o toj temi unutar sufijškoga iskustva usp. nav. djelo, str. 284-311.
- 5 Mehmed Handžić je eksplicitno kazao da kerameti evlija postoje. To su duhovne pojave, snaga duha, koja prevlada snagu tijela, pa ih zato ne treba uspoređivati sa čisto materijalnim pojavama. Usp. M. Handžić, “Pitanja i odgovori”, El-Hidaje, God. I, br. 12, Sarajevo, 1937., str. 192.
- 6 Šejh Jujo, Hašiya 'ala Šarh al-Qasida al-Lamiyya li al-Qarabagi, Arhiv Hercegovine, Mostar, rukopis, BR-212, L.46a. Većina mu'tazilitskih učitelja prema tome stavu odbija bilo kakvu mogućnost kerameta.

- 7 Usp. Al-Šajk Muhammad 'Abduhu, al-A' amal al-Kamila, III, Dar al-Šuruq, Kairo, 1993., str. 458.
- 8 Sacc al-Din al-Taftazani, Šarh al-Maqasid, V, Bejrut, 1989., str. 72.
- 9 Muhammad 'Abduhu, nav. djelo, str. 468; Kur'an, 72: 26-27.
- 10 Al-Taftazani, nav. djelo, str. 73. O toj su temi pisali skoro svi klasični akaidski učitelji. I Hasan Kafija Pruščak je pisao da "nijedan evlija ne može dostići stupanj peygambere, budući da su poslanici sačuvani i osigurani, a evlije nisu". Komentirajući te stavove rahmetli Mehmed Handžić, iako nije naveo izvor, preuzima definiciju i podjelu neuobičajenih djela koju je ponudio Taftazani. Usp. Hasan Kafi Pruščak, *Rajske bašče - o temeljima vjerovanja*, Travnik, 1995., s arapskog preveo Mehmed Handžić, str. 32.
- 11 Pokušaj grješnika da pokaže neuobičajeno djelo završava poniženjem. U literaturi se najčešće spominje slučaj lažnoga poslanika Musejleme el-Kezaba, koji je htijući pokazati keramet molio za čoravoga čovjeka koji je oćoravio i na drugo oko i postao slijepac. To se poniženje u akaidskoj literaturi naziva "ihana". Al-Taftazani, nav. djelo, str. 72.
- 12 Muhammad 'Abduhu, nav. djelo, str. 486-487.
- 13 Šejh Jujo, nav. djelo, L.46b.
- 14 Kur'an, 3:37.
- 15 Al-Taftazani, nav. djelo, str. 74.
- 16 Kur'an, 18:1-59.
- 17 U primjeru Asifa, vezira Sulejmanovog, a.s., postoje razilaženja, budući da se ne spominje poimenično u suri Al-Naml u 40. ajetu, nego "kao onaj koji je imao znanje iz knjige". Al-Taftazani ga spominje imenom Asif, kao onoga koji je "donio prijestolje kraljice od Sabe prije nego je Sulejman, a.s., trepnuo". Usp. M. 'Abduhu, nav. djelo, str. 486.
- 18 M. 'Abduhu, *Risale et-Tewhid - rasprava o islamskom monoteizmu*, El-Kalem, Sarajevo, 1989., prijevod s arapskoga i obrada Muharem Omerdić, str. 189-190.
- 19 Sariya bin Zunaim je bio ashab, muslimanski vojskovođa. U toku bitke negdje na području Perzije protivnička vojska je muslimanima prilazila iza leda. Omer, r.a., iako je bio u Medini i držao hutbu, vidio je to i s minbera džamije u Medini upozoravao Sariyu da im protivnici prilaze iza brda. Sariya je čuo glas hazreti Omera i muslimani su uspjeli dobiti bitku. Taj se primjer u literaturi navodi kao keramet Omera, r.a. Usp. al-Taftazani, nav. djelo, str. 75.
- 20 Al-Taftazani, nav. djelo, str. 75.
- 21 Kur'an, 72: 26-27.
- 22 Al-Taftazani, nav. djelo, str. 75-76.
- 23 Ibid., str. 77.
- 24 Šejh Jujo, nav. djelo, L.46b.
- 25 U šijskom učenju o profetologiji posebno je prisutna dimenzija o poslaničkoj zbilji koja ima izvanjsko ili egzoteričko i unutrašnje ili ezoteričko značenje. Walaya je ono ezoteričko vječitog vjerovjesništva, nubuwwata, ono je ovjekovječenje kroz stoljeća i stoljeća. Usp. N. Smailagić, *Klasična kultura*, I, Zagreb, 1973., str. 313-318; R. Hafizović, *Znakovi šijske duhovnosti*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1977., str. 77-105.

26 Al-Taftazani, nav. djelo, str. 78.

27 Kur'an, 3:110.

28 Šejh Jujo, nav. djelo, L.46b-47a.

Summary

A God's messenger is superior over saints

Nedžad Grabus

The classical akaid literature dealt with the issue of comparison between the God's messengers and saints - God's friends in terms of honors showed. Abu Hanifa claims that each individual messenger is better than all saints. The prevailing opinion is that they cannot achieve a level of God' messengers, nor are they free from religious obligations. No saint can be superior to messenger since they are intermediaries between God and his creatures and they also have privilege of being able to see the angels. God's messengers are free from sin and safe from punishment and saints must be concerned about their end.

m